

Ivona Orlić. *Gospodarstvo u Istri: iz zbirke Etnografskog muzeja Istre / L'economia in Istria: dalla Collezione del Museo Etnografico dell'Istria*. Pazin: Etnografski muzej Istre / Museo Etnografico dell'Istria, 2017., 96 str.

Prikaz kataloga

Autorica kataloga "Gospodarstvo u Istri: iz zbirke Etnografskog muzeja Istre/ L'economia in Istria: dalla Collezione del Museo Etnografico dell'Istria" Ivona Orlić od 2006. godine radi kao viša kustosica u Etnografskom muzeju Istre / Museo Etnografico dell'Istria. Titulu doktorice znanosti stekla je 2011. godine obranivši disertaciju "Regionalni identitet u suvremenoj turističkoj ponudi Istre".

U uvodnom dijelu kataloga autorica osvještava vlastitu poziciju kustosice koja preuzima Zbirku gospodarstva s laganom dozom nelagode navodeći kako se "Kustosi/ce (...) nerado bave Zbirkom gospodarstva" (Orlić 2017: 5) čiji su predmeti često glomazni, teški, vrlo "obični" i pretežno bez estetske vrijednosti. Nakon upoznavanja s fundusom i sadržajem Zbirke gospodarstva autorica kataloga, ujedno i kustosica spomenute Zbirke, postaje svjesna njezine važnosti te osvještava njezinu ključnu povezanost "sa svim ostalim zbirnama Muzeja" (isto). Iako čuvani predmeti u navedenoj zbirci često nemaju estetsku vrijednost, oni nose jaku kontekstualizaciju, stoga autorica navodi kako Zbirka gospodarstva "može ponuditi odgovor na pitanje kako se to čovjek u Istri stvarao i mijenjao kroz rad" (isto). U želji da približi Zbirku široj publici, autorica u katalogu na simboličan način pridaje predmetima estetsku komponentu kroz fotografije kojima katalog obiluje. Također, Orlić kroz cijeli katalog provlači i prožima sadržaj Zbirke osobnim stavovima i promjenama vlastite percepcije prema njezinu sadržaju, čime katalog, koji u prvom redu faktografski opisuje sadržaj Zbirke, dobiva i dodatni intimniji i topliji ton. Katalog je objavljen 2017. godine u izdanju Etnografskoga muzeja Istre na hrvatskom i talijanskom jeziku. Za prijevod na talijanski jezik zaslužna je Vanesa Begić, a recenzentice su mr. sc. Tanja Kocković Zaborski, viša kustosica i Mirjana Margetić, viša muzejska pedagoginja.

U uvodnom dijelu autorica primjerima dočarava važnost svoje zbirke koja je sadržajno vezana uz sve aspekte ljudskoga svakodnevnog života. Katalog je koncipiran tako da u prvom poglavlju "Zbirka gospodarstvo – osnove" autorica upoznaje čitatelja s nastankom muzejske institucije u kojoj radi te navodi sve zbirke koje se danas u muzeju čuvaju i njeguju: Arhitektura i oprema kuće; Gospodarstvo; Proizvodnja tekstila, odjeće i obuće; Odijevanje i osobni predmeti; Društvena i duhovna kultura; Migracije; Suvenir i suvremena interpretacija tradicijske kulture; Fotografije; Razglednice, čestitke i pisma; Grafike i Ostavštine. Također navodi etnologe koji su Zbirku gospodarstvo osnovali i nadopunjavali: Josip Miličević, Zlatko Mileusnić, Robert Bilić – Vrana i Mario Buletić. U poglavlju "Gospodarske prilike Istre u prošlosti" Orlić stavlja zbirku u povijesni kontekst dajući osnovne informacije o najvažnijim djelatnostima u Istri u 19. stoljeću – stočarstvu i obradi zemlje. Pišući o ratarstvu uvelike se oslonila na rukopis Pietra Predonzania

"Gospodarska rasprava s praktičnim uputama ratarima" iz 1820. godine u kojem spominje klimatske promjene koje prate velike epidemije gladi. Krumpir se navodi kao jedna od najizdržljivijih namirnica za uzgajanje, za razliku od žitarica i vinove loze koje su vrlo osjetljivije na promjene u klimi. No unatoč tomu u Istri se uzgajalo spomenute namirnice te nekoliko vrsta lisnatoga povrća i masline. Kao osnovu stočarstva autorica navodi uzgoj ovaca. Ovce su bile izvor hrane (meso, mlijeko, sir i skuta) kao i izvor za izradu tekstilnih proizvoda od vune. Na području Ćićarije polunomadsko stočarstvo činilo je osnovnu granu gospodarstva dugo vremena zbog nedostatka obradivih površina. Kao treću vrlo važnu gospodarsku granu autorica navodi ribarstvo u priobalnim područjima, ali i u područjima uz rijeke. Stanovništvo je uz sve navedene djelatnosti često razvijalo i trgovinu međusobno razmjenjujući proizvode.

U sljedećem poglavlju "Zbirka Gospodarstvo – od otkupa do interpretacije zbirke" čitatelj/ica doznaje o metodologiji podjele, ali otkriva i detalje izvršene analize. Prvi predmeti u zbirci inventirani su 1957. godine, a sve do godine pisanja ovoga kataloga inventirano je čak 1329 predmeta. Reinterpretacija zbirke dogodila se 2014. godine u suradnji s Dugom Mavrinac, tadašnjom pripravnicom u Etnografskom muzeju Istre. Unatoč brojnim pitanjima i nedoumicama kako zbirku organizirati i klasificirati – prema načinu/prostoru izrade ili prema načinu/prostoru upotrebe, odlučile su da to bude podjela prema zanimanjima. Slijedom toga proizašla je podjela na sljedeće kategorije: Zanati, Ratarstvo, Turizam i ugostiteljstvo, Upotreba u kućanstvu, Stočarstvo, Ribarstvo, Vinogradarstvo i vinarstvo, Rudarstvo, Maslinarstvo, Lov, Trgovina te nepoznati predmeti koji su uvedeni u inventarne knjige, ali nisu pronađeni. Nadalje, izvršena je statistička analiza po broju predmeta u pojedinoj kategoriji, po broju predmeta u pojedinim vremenskim intervalima, ali i analiza predmeta po granama gospodarske djelatnosti. Najviše prikupljenih/otkupljenih predmeta pripada primarnim djelatnostima, zatim sekundarnim, a najmanje ima onih koji su vezani uz tercijarne djelatnosti. Što se tiče vremenskih intervala najveći broj predmeta prikupljen je u razdoblju između 1982. i 1991. godine, a najmanji u godinama do osnutka Etnografskoga muzeja Istre od 1957. do 1961. godine. Autorica ističe važnost toga da se sve do 1981. godine otkup predmeta vršio pretežito u ruralnim područjima, a tek nakon navedene godine nailazimo u Zbirci na predmete prikupljene i u pojedinim istarskim gradovima. Još jednom naglašava kako je nemoguće odvojiti Zbirku gospodarstvo od ostalih zbirki u muzeju, ali i kako je to nužno izvršiti u muzejskom poslu.

Nastavak kataloga čine poglavlja, što duža, što kraća, prema određenim kategorijama, u kojima se opisuju najvažniji predmeti te daju osnovne informacije. Stoga se, kao kategorija u kojoj se nalazi najveći broj predmeta, izdvaja kategorija Zanata u koju spadaju rad u kovačnici, stolarstvo, košaraštvo, kolarstvo, bačvarstvo, lončarstvo, klesarstvo i postolarstvo. Ipak je obrada drva bila najzastupljenija jer je riječ o materijalu koji je svima lako dostupan pa je skoro svaki gospodar znao raditi drvene predmete. Isto tako, pletenje košara prućem vrbe, ili u lokalnom govoru *bekvom*, bila je česta radinost u svakom kućanstvu. Zanimanje koje nije mogao obavljati svaki seljak zbog velikoga broja potrebnog alata jest kovač. Često je u svakom većem selu bio jedan kovač koji je izrađivao predmete koji su se svakodnevno koristili (poljoprivredni alati, kuhinjski predmeti, zamke za lov, ukrasni predmeti itd.), a bili su važni i jer su potkivali goveda

za lakši rad u polju. Sljedeća kategorija koja se nastavlja na ovu jest Ratarstvo gdje se opisuju najvažniji predmeti koji su služili za rad u polju – *vrgnjom* se oralo zemlju, *motikom* se kopalo, a za različitu sječu služili su *kosiri*, *kosirice*, *rankuni*, *srpovi* i *kose*. Ovdje pripadaju i predmeti koji su služili kao oprema za govedo – *jaram* za uprezanje i *spone* za onemogućavanje brzoga hodanja. Treća kategorija sadrži predmete novijega razdoblja korištene u turizmu i ugostiteljstvu i to ponajviše iz druge polovice 20. stoljeća kada je počeo masovni turizam. Zatim slijedi kategorija Stočarstvo s predmetima za striženje ovčje vune, raznim zvoncima, *vilama* za sijeno te košnicama koje su se koristile u pčelarstvu. Prikupljeni ribarski predmeti najviše se odnose na morski ribolov, iako je u Zbirci zastupljen i određen broj predmeta koji se koristio u riječnom ribolovu. Najviše predmeta pristiglo je iz Mošćeničke Drage i to sve iz jedne ribarske obitelji, a zadnji val prikupljanja i otkupljivanja događa se od 2002. godine do danas zbog potreba za postavljanjem novoga stalnog postava. U kategoriji Vinogradarstvo i vinarstvo autorica iznosi čitatelju vrlo zanimljive činjenice o vinu kao sredozemnoj kulturi te o njegovu dugom trajanju na području Sredozemlja, a ujedno i na istarskom poluotoku. Neki od predmeta koji su se koristili u vinogradu jesu škare za striženje i cijepljenje loze, sprave za *sumporivanje*, *brente* za nošenje vina te *dežgran* za odvajanje bobica od trsa. Rudarstvo kao djelatnost koja je odnosila mnoge ljudske živote spominje se u Istri od 15. stoljeća. U poglavlju se iznose osnovne činjenice o rudarima i rudarskom načinu života u Istri. Prva stranica teksta nalazi se na crnoj podlozi što i simbolički podsjeća na težak rad rudara u mračnom tunelu ugljenokopa. Uz vinovu lozu, kultura koja je također karakteristična za područje Istre i širega Mediterana jest maslina ili u lokalnom nazivu *ulika*. Ovdje Orlić iznosi povijesni pregled maslinarstva u Istri, ali i detaljno opisuje kako se *ulike* bralo te kako se od njih dobivalo ulje – gaženjem nogama, *maštenjem* u drvenim koritima ili drobljenjem *ulika* drvenim batovima, što nije posve dokazana tvrdnja. Na samom kraju kataloga nalaze se poglavlja vezana uz zbirke koje imaju najmanji broj predmeta – Lov i Trgovina. Lovom kao muškom djelatnošću u ono vrijeme bavili su se isključivo bogatiji seljani koji su si mogli priuštiti oružje. Tek nakon Drugoga svjetskog rata dolazi do legalizacije lova sa suvremenim puškama. Naravno da je velik broj lovaca koristio i željezne zamke, ali se lov na takav način smatrao krivolovom. Zamke (*lac*) su izrađivali kovači i to različite za zečeve ili za malo veće životinje, npr. lisice. Trgovina kao djelatnost postoji od davnina jer ljudi stalno imaju potrebu za razmjenom, ponudom i potražnjom. Često je bilo važno odrediti masu predmeta ili namirnice prilikom prodaje pa se glavina predmeta u Zbirci odnosi na različite vrste vaga (*peza*).

Mora se istaknuti da autorica u cijelom katalogu neprestano skreće pažnju čitatelja/ice na određene procese i djelatnosti u gospodarskim djelatnostima naglašavajući važnost vremenskoga slijeda i konteksta kojim neupućenu čitatelju približava smisao i znanje o svakodnevnom životu ljudi iz seoskih sredina u Istri. Katalog je pregledan poštujući zadani logički slijed te obiluje grafičkim prilozima. Predmeti su namjerno istaknuti, fotografirani na crnoj podlozi te često zauzimaju površinu cijele stranice. Autorica smatra da je na taj način predmetima dala dignitet i estetsku vrijednost kako bi napravila značajnu razliku između početnoga vlastitog stava i promjene percepcije koja je uslijedila nakon istraživačkoga rada i upoznavanja sa sadržajem Zbirke. Otvoreno pišući

o vlastitim stavovima i promišljanjima tijekom rada na Zbirci gospodarstva, autorica katalogu daje dozu autorefleksivnosti. Smatram da ovaj katalog daje važan pregled dijela fundusa Etnografskoga muzeja Istre / Museo Etnografico dell'Istria upoznavajući nas s osnovama gospodarskih djelatnosti i svakodnevnim životom.

Katja Sirotić